

K biografiji Emila Korytka.

Spisala Roman Zawilinski in Fr. Ilešič.

I.

V izvodu knjige, ki je naslovljena »Slovénske Pesmi krajn-skiga naróda.« V Ljubljani 1839—1844 (pet delov) ter se nahaja v knjižnici Jagelonske univerze v Krakovem (sign. Slavica, 46) kot dar Oskarja Kolberga, je na zadnjem listu pred platnico drobno zapisana Kolbergova opomba o Emilu Korytku, nabiratelju teh pesmi. Korytko je iz mnogih ozirov interesantna osebnost in zanima kakor Poljake tako tudi Slovence; a ker o njem, kolikor mi je znano, vobče ni mnogo znano, prepisem tu doslovno opombo Kolbergovo v vednost folkloristom slovenskim. Ta opomba se glasi:

»Emil Korytko se je porodil l. 1810. na Pokutju (rodbina njegova je bivala v Pedikah pod Kolomijo). Interniran je bil zaradi političnega prestopka leta 1834. ali 1835. v Ljubljano, kjer je ostal pod nadzorstvom policije do zadnjega diha; umrl je ondi v začetku l. 1839. (najbrž februarja meseca).

Korytko je živel v prijateljstvu z mnogimi literati in stanovniki, kakor n. pr. s Prešernom, Tomanom, Gajem, Zimo itd. V listu »Illyrisches Blatt« z dne 28. julija 1838. l., št. 30, je naznanil od sebe nabrane ilirske pesmi in oglasil naročbo na prvi del v treh sešitkih (vsak sešitek po 30 kr. cesarskega kova, to je po 50 kr. današnjega denarja. Pravi pa: »Ich habe vor kurzem die Freunde des Slaven-thums um Beiträge zur Ethnographie von Krain ersucht. Mein angekündigtes Unternehmen beginne ich mit der Herausgabe der Volkslieder, um die diesfälligen Sammlungen anderer Slavenstämme zu ergänzen, indem ich die Bitte um Einsendung der übrigen Notizen wiederhole, da leider bis nun nur wenige Slavenfreunde wie die p. t. Herren Joseph Rudesch, Herrschaftsinhaber von Reifniz (Rybnica), Professor Metelko, Math. Raunikar, Pfarrer zu Gora, Jakob Dolenz, Pfarrer zu Feistriz (Bystrica), Georg Plemel, Pfarrer zu Prem und Joseph Oreschnik, Cooper. zu Dornegg (denen ich für die mir gelieferten sehr schätzbaren Aufschlüsse und Materialien meinen wärmsten Dank abstatte) meine dringende Bitte berücksichtigen haben.« — V istem listu »Illyrisches Blatt« je oglasil še pred tem (meseca junija l. 1838., št. 25) poziv o svojem izdanju pod na-

slovom »den Freunden des Slaventhums in Krain ein Slave aus Norden«, kjer obeta podati ne samo pesmi, ampak tudi šege, običaje, obrede, plese z godbo, vraže, čarovanje, lečenje, vedeževanje, znamenja, povesti — razen tega opis noš, domačega življenja itd. Smrt pa je preprečila to namero.

Po tej zastrani sledi odgovor na pismo neke gospe Z. Horodinske¹⁾ iz Zbidniova (pod Rešovim v Galiciji) z dne 22. XII. 1866. l., pisano gospe Korytkovi (bržkone materi Emilovi) v Pedikah, v katerem je ta gospa poročala o najdenih »malih spominih« na prijatelja med papirji svojega [š. p.?] moža. »Par let je, kar sem potujoč v Italijo krenil v Ljubljano, obiskal grob umrlega (Emila Korytka), ga okrasil s cveticami in naročil žalno božjo službo (= mašo zadušnico).

Celo spodaj je s poznejšo pisavo in z že tresočo se roko še dostavil Kolberg:

»Pesmi prvega sešitka je urejal in korigiral sam Korytko — pesmi nastopnih sešitkov, istotako iz njegove zapuščine, je izdal tiskar in knjigar, »pomnoživši« jih z nekaterimi novimi pridobitvami.«

Toliko o Korytku. Pristavljam tu še, da je na prvem listu pred naslovom zabeležil Kolberg podatke o nabavi teh pesmi »v l. 1857.« v Ljubljani, direktor Jagelonske knjižnice, dr. K. Estreicher, pa je dostavil opomnjo, da jih je daroval Kolberg dne 7. maja 1877. l. Na ta način ima knjižica Jagelonska izvod redke knjige, ki družji spomine dveh znamenitih etnografov — Poljakov Korytka in Kolberga.

V Krakovu, dne 25. aprila 1899.

*Roman Zawilinski.*²⁾

II.

Izmed teh dveh poljskih folkloristov menda O. Kolberg večini slovenskega občinstva sploh ni znan; in vendar je bil on najznamenitejši nabiratelj poljskega narodnega blaga ter je izdajal dolga leta folkloristični zbornik »Lud, jego zwyczaje, sposob żicia, mowa« itd.

Pa tudi o Korytku se ne ve Bog zna koliko, kakor po pravici pravi Zawilinski. Glaser (Zgod. slov. slovstva, II. 130) omenja samo,

¹⁾ Grajščak Boguslav Horodinski je v istih krajih podpiral vsa revolucionarna gibanja tridesetih let. *Op. Pr. I.*

²⁾ G. prof. R. Zawilinski, ki se je lani jeseni mudil par dni v Ljubljani, je poslal za »Zvon« to črtico o Korytku, ki si je pridobil veliko zaslug z nabiranjem naših narodnih pesmi. Ker te pesmi izdaje ravno sedaj naša Matica, je gospoda Zawilinskega članek celo aktualno zanimiv. G. prof. Ilešič je poljski pisani dopis krakovskega našega prijatelja poslovenil ter mu dodal nekaj svojih misli. Gospodu prof. Zawilinskemu pa se za poslano notico srčno zahvaljuje *uredništvo.*

da je »v Slovencih prevzel nalogo nabiranja narodnih pesnij najpoprej Poljak E. Korytko, katerega so podpirali Prešern, Smole, Ravnikar in dr.« Sket (Čitanka za peti in šesti razred srednjih šol, str. 376.) ga našteva med nabiratelji narodnega blaga, dostavljajoč, da je bil rojen v Levovem l. 1813., interniran v Ljubljani, umrl 1839. Ti podatki so pač vzeti iz Marnovega Jezičnika XVI, kjer se nahaja menda najobširnejše poročilo o Korytku. O izdaji »Pesmi krajskiga naroda« je Marn ondi navedel iz lista »Illyrisches Blatt« isto, kar nam piše v tem pismu g. Zawilinski; le-ta opomba je v Jezičniku več, da je obljubil Korytko na koncu prvega dela svojih pesmi predgovor, ki pa ga ni bilo nikoli; »menda je vso stvar prevzel bil J. Blaznik, pesmi pa mu je vredoval z J. Kosmačem M. Kastelic sam, seveda — ne po načinu Korytkovem.« — O Korytku samem nam Marn navaja iz Vraza: »On došavši god. 1837 u Ljubljano prigarlil cělom dušom taj posao, zato upravi na Kranjce proglas jedan, Jll. Bl. Nr. 25, 1838« . . . Nadalje je v Jezičniku tudi podan napis na nagrobnem kamenu Korytkovem: »Emilowi Korytko, najlepszemu Synowi. Rodzice. ur: w Lwowie 1813. r. zm: w Lubianie 1839« — s Prešernovimi verzi »Der Mensch muss untergehen — Die Menschheit bleibt fortan, — Wird mit ihr das bestehen, — Was er für sie gethan.«

Kolbergova beležka ni nič razširila našega znanja o Korytku, pač pa se nje časovni in krajevni podatki ne ujemajo z dosedaj nam znanimi. Nagrobni kamen in vse naše knjige imajo rojstno mu letnico 1813., Kolberg 1810., po Vrazu je došel v Ljubljano 1837., po Kolbergu 1834. ali 1835. l.; rojstni kraj mu je po slovenskih poročilih Levov, Kolberg imenuje Pedike pod Kolomijo na Pokutju. Kolomija je mesto v južnovzhodni Galiciji na Prutu, in baš kolomijsko okrožje se zove Pokutje, pač po mestu Kutu, ki je na meji galicijsko-bukovinski.

Kar se tiče rojstnega mesta, je že radi natančnosti podatkov bolj verjeti Kolbergu, z druge strani pa nam je lahko umljivo, zakaj se je pri nas ustanovila misel na Levov: Korytko je bil namreč v Levovem dijak, ko so ga internirali v Ljubljano, je torej prišel v Ljubljano iz Levovega. Ali naj tudi glede rojstne letnice verjamemo Zawilinskemu? Imel je zato pač zanesljivejše vire, nego jih imamo mi.

In končno, kdaj je bil interniran, 1834., 1835. ali 1837. l.? To vprašanje je v tesni zvezi z drugim, zakaj da je bil interniran. — »Iz političnih vzrokov« (Sket), radi »političnega prestopka (Kolberg) — toliko se je vedelo doslej pri nas o tem; več tudi ne ve češki

»Slovník naučný« v stari izdaji (nove pa v celi Ljubljani ni dobiti!).

Ta politični prestop se tiče brez dvoma globokega revolucionarnega gibanja, ki je zlasti v prvi polovici tega stoletja vznemirjalo vse poljske pokrajine, od tridesetih let počenši tudi Galicijo. Kri, ki je tekla dne 29. novembra v Varšavi, ko je številce drznih častnikov in dijakov vdrlo v palačo kralja-guvernerja ruskega, velikega kneza Konstantina, ter s tem vnelo ono bratomorno vojno med Poljaki in Rusi (1830—1831), ni rodila Poljakom končno družega nego Ostrolenko (dne 26. maja 1831. l.), ki je iznova pokopala poljsko svobodo ter po celi Evropi razpršila najboljše rodoljube. Francija je tedaj sprejela tisoče poljskih emigrantov, njim na čelu demokratsko brezobzirnega profesorja Lelewela in visokega aristokrata, kneza Čartorjskega. Mnogo jih je pa ubeglo tudi v Galicijo, ki je bila do revolucije 1830. l. mirna, in odslej je bilo po tej deželi polno tajnih, prevratnih društev, karbonarijev itd., ki jih je iz Pariza po emisarjih vodil s svojo spretno roko prof. Lelewel. Bojne čete so se zbirale in pod vodstvom klateških vodij l. 1833. baš iz Galicije napadale sosednje ruskopoljske pokrajine, da bi jih insurgirale; istega leta je preplavila Galicijo množica knjig in brošur, ki so hujskale ljudstvo — prav v Lelewelovem zmislu — ne le za poljsko narodno in državno, ampak sploh za socialno revolucijo zoper gospodo. Zloglasne so bile pri policiji zlasti velikega Poljaka in pesnika Adama Mickiewicza »Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego« (knjige poljskega naroda in romanja), ki so evangelijski slog posnemale s pesniško darovitostjo, budile globoka verska čuvstva in na ta nači razgrevale ljudstvo za prevrat: narod trpin je poljski narod, tlačan satanske trojice avstrijsko-prusko-ruske, naj mu napoči dan svobode; — ostra je bila brošura »Towarzystwo wzajemney pomocy«: splošna mora biti svoboda, po narodnosti se ne sme deliti človeštvo; narod, ki si je prej priboril svobodo, mora druge osvoboditi tudi zoper njih voljo... Taki spisi so poljski in splošni revoluciji pripravljali temelj. Zaman jim je vira iskala vlada; končno se je ovadilo, da so tiskali večino teh knjig v Osolinskega zavodu v Levovem,¹⁾ da so jih mnogo kar ondi razpečali, druge pa da je razprodal levovskim knjigarnam dijak Emil Korytko (Sala, Geschichte des pol-

¹⁾ To je velika javna knjižnica, združena s tiskarnico. Ustanovil je ta »zavod« l. 1804. veliki poljski mecen grof Josip Maks. Osolinski (1748 do 1826), ki je svoje duševne in gmotne sile posvetil napredku poljskega naroda (prim. Žigo Zoiza) in je bil na Dunaju zaščitnik mlademu Kopitarju.

nischen Aufstandes vom Jahre 1846, str. 58—60). Ta tajnost se je razkrila l. 1833.

Gotovo je bila razprodaja teh prevratnih knjig tisti politični prestopok, ki je pognal Korytka v prognanstvo in sicer — leta »1834. ali 1835.« (od 1833.—1834. l. so trajale preiskave), tako da moramo glede teh letnic pritegniti Kolbergu in popraviti pri nas navadne podatke (Vrazove?).

Pri tej trditvi pa me moti dejstvo, da so obsodili Slotwinskkega, ki je bil l. 1833. ravnatelj Osolinskega zavoda, šele 1836. l. takrat ko je avstrijska vlada s posadkami zasedla svobodno mesto krakovsko. Slotwinskkega so za več let transportirali na trdnjavo Kufstein. S to letnico bi se ujemala trditev Vrazova, da je Korytko došel v Ljubljano l. 1837. Neverjetno se mi pač zdi, da bi bil Korytko v novem bivališču deloval že 1838. l. tako živahno, če je prišel v Ljubljano šele l. 1837. — Nadalje ga ima Prešeren prvič v mislih v pismu z dne 4. marcija 1837. l., kjer poroča Vrazu o dveh prognanih Poljaki (kateri je drugi?); prim. Let. Sl. M. 1877, 160. Tistega leta je zložil Korytko pesem na čast »lepim Ljubljančkam« (Let. Sl. M. 1875, 156).

Življenje je bilo takrat po poljskih pokrajinah, življenje narodnega in svobodnomiselnega toliko, da se nam zde prav mrtve naše slovenske pokrajine iz onih let, če jih primerjamo s poljskimi. Komaj kakih 25 let stari dijak Emil Korytko, pri Poljakih brez dvoma zgolj pomagač mogočnim voditeljem, je postal pri nas duša narodnega življenja, ki je priganjala domačine k spoznavanju svojega lastnega naroda, njegovih pesmi, šeg in navad. Hladno se je gotovo zdelo severnemu Slovanu na slovanskem jugu, ko je videl, da se ga tukajšnji patrijoti boje kot nevarnega prevratnika, mraziti ga je moralo, kadar je bral pisma, kakršno je pismo Gajevo z dne 4. 12. 1838; slavni »Ilirec« prosi tu Korytka, naj za vselej na miru pusti njegovo tiskarnico z naročili, češ, da bi občevanje s prognanim Poljakom lahko nanj navalilo sum nelojalnosti (Let. Sl. M. 1875, 173.).

Značilno je tudi, da se je baš Ljubljana zdela vladi najvarnejše mesto za politične kaznjence in prevratnike; vedela je pač, da še tu ni bilo netiva, ki bi ga mogla vneti iskra svobodne misli. Celó drzno podjetnega poljskega generala Dwernickega, ki je l. 1831. hotel razpaliti za vojno vso Podolijo, so poslali se hladit v Ljubljano — nekaj let pred Korytkom.

